

Hermeneutika I. Teologie je interpretační věda. Obecná hermeneutická východiska. Hermeneutický problém

Každý, kdo se hodlá zabývat studiem teologie, by si měl uvědomit, že uvedená věda je především interpretační záležitostí. Věda, která se zabývá principy interpretace a porozumění a která tak poskytuje interpretačním vědám vhodnou metodologii, se nazývá hermeneutika, někdy též obecná hermeneutika. Každá interpretační věda má však svůj vlastní předmět a také své úkoly, které implikují určitá specifika, a proto na základě obecné hermeneutiky si v rámci vlastní metody každá taková věda vypracovává také určitá vlastní hermeneutická pravidla a postupy. Dříve, než si tato pravidla a postupy představíme, se pokusíme načrtnout základní kontury tzv. hermeneutického problému, před nímž stojí každá společnost a v zásadě i každý jednotlivec.

Hermeneutický problém je bytostně praktická záležitost

Člověk je tvor biologický a zároveň kulturní. Udržování a rozvíjení kulturní, případně náboženské identity představuje vzhledem k poměrně rychle se střídajícím generacím a novým historickým situacím nemalý problém. Jako příklad hermeneutického problému můžeme uvést například judaismus, tedy náboženství, které staví na posvátných textech. Tato vyjádření minulých generací jsou však neustále čtena v nových kulturních i jazykových situacích. Z uvedeného důvodu je nevyhnutelná jejich interpretace. Základní otázka ale zní: Je tato interpretace v souladu s naší identitou, anebo nikoli? Daný problém generuje jednak pravidla interpretace, tedy jakousi hermeneutiku, jednak instituci, která se na základě daných pravidel s určitou autoritou vyslovuje k přijatelnosti, nebo nepřijatelnosti určitých interpretací. Pokud by nic takového neexistovalo, identita společenství by se v průběhu času vytratila.

Před podobným problémem stály národy Evropy v prvních desetiletích předminulého století. Nejenom u nás byla první fáze konstituování národa v moderním slova smyslu zaměřena na jazyk, slovní zásobu, upravení gramatických pravidel. Problém jazykové identity generuje také instituci, konkrétně Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. Druhou podstatnou složkou identity je historie, které se zcela logicky věnuje druhá fáze uchopení vlastní národní identity. Interpretace vlastních dějin ale není jen bádáním o minulosti. Ve skutečnosti jde o povýtce politickou záležitost, která výrazně poznamenává nejenom přítomnost, ale také budoucnost. Existují také scestné, ideologické, zcela nepřijatelné dezinterpretace našich dějin, jak to dokládá například doba komunismu. Abychom byli podobných nebezpečí uchráněni, musí existovat jednak vědecká historiografie, a jednak instituce. Jako příklad lze uvést: Historický ústav Akademie věd České republiky.

Nikoho by proto nemělo vyvádět z míry, že také náboženské společnosti a zejména církve dbají na svou náboženskou – křesťanskou identitu, a to jednak prostřednictvím odborného přístupu, který reprezentuje teologie, jednak prostřednictvím určitého institučního dohledu nad různými interpretacemi například Bible a následných textů příslušné konfesní tradice. Je pochopitelné, že mezi vědeckým přístupem k uvedeným pramenům vlastní identity a působením příslušné instituce nevyhnutelně docházelo a dochází k určitému napětí, které však rozhodně nemusí být na škodu.

V pravoslavné a katolické teologii se vyvinula velmi silná vazba identity na autoritu instituce, což vedlo k určité stagnaci hermeneutické instance. Naproti tomu v protestantismu, kde byl vliv církevní instituce minimalizován, se nevyhnutelně bdělost nad vlastní identitou silně přenesla na pravidla interpretace. Není tudíž divu, že moderní hermeneutika se zrodila především v prostředí německého protestantismu. Slabá instituce má sice výhodu v tom, že otevírá prostor pro rozvoj hermeneutiky, zároveň ale vede k neustálému dělení protestantismu na další a další církve a církevní společnosti. Problém tkví v tom, že zvládnout hermeneutické principy, tedy dovednost rozlišovat kvalitní interpretaci od nekvalitní, je v silách odborníků, ale nikoli všech věřících. Silná instituce sice dokáže udržet jednotu a identitu společenství věřících, zároveň ale vede k úpadku hermeneutické kultury v rámci společnosti a bohužel někdy také k oslabení kontrolní funkce teologie vzhledem k nositelům instituční moci.

Jak vidno, hermeneutický problém je bytostně praktický a týká se každého z nás buď jakožto příslušníka určitého národa, určité kultury, určité civilizace, anebo jako příslušníka určité křesťanské církve. To ale není všechno, protože hermeneutický problém se týká osobní identity každého z nás. Člověk totiž prožívá svou vlastní osobní identitu velmi podivuhodným způsobem. S postupem času narůstají naše zkušenosti, procházíme nejrůznějšími situacemi, a tak se neustále proměňuje zorný úhel, z něhož přehlídíme svůj vlastní předchozí životní příběh, který tak neustále reinterpreтуjeme a jednotlivé události přehodnocujeme. Lze tudíž říci, že člověk prožívá svou vlastní identitu interpretačně, hermeneuticky. Z praktického hlediska je vhodné upozornit, že nikdy není radno absolutizovat momentální interpretaci daných událostí, protože vůbec není vyloučeno, že za pár měsíců, případně let budeme danou záležitost vnímat docela jinak.